

Észrevételek Brósz Róbert—Móra Mihály—Pólay Elemér: A római magánjog elemei I-II. (Budapest, 1967-1968) című jegyzetéről

Az 1967/68. évi tanévben került kibocsátásra az új, egységes, Brósz Róbert—Móra Mihály—Pólay Elemér: *A római magánjog elemei I-II.* című jegyzet, amelyről a Kar Tudományos Bizottsága felkérésére ezúton tisztelettel megteszem észrevételeimet.

Az új római jogi jegyzet történeti szemlélete, amely a két kötet valamennyi fejezetében érvényre jut, általánosságban biztosíték arra, hogy a jegyzetben tárgyalt jogintézményeket a hallgatók alaposabban megismerhessék. Sok esetben azonban, különösen az első fejezetekben, az egyes jogintézmények történeti fejlődését nézetem szerint helyesebb volna az intézmények ismertetése után tárgyalni, mivel a fejlődés végigvezetése feltételezi magának a jogintézménynek az ismeretét. Ez a megjegyzésem a 3-5. fejezetek összefoglaló jellegű, az ősi jog, a préklasszikus és klasszikus, valamint a posztklasszikus kor és a iustiniánuszi kodifikáció jogának sajátosságait tárgyaló pontjaira vonatkozik.

Az 1. és a 4. fejezet egyaránt foglalkozik a *ius privatum* és a *ius publicum* kategóriáival. Szerintem elegendő volna, ha csak az egyik fejezet tárgyalná a két fogalmat. A Digestában idézett Papinianus-féle felfogás ismertetése az 1. fejezet 5. számú jegyzetében, bár más formában, de azonos tartalommal visszatér a 4. fejezetben. Ez az ismétlés zavaró lehet a jegyzet tanulása során.

A harmadik fejezet 3. §-ban ismertetett *fas* fogalma véleményem szerint bonyolultan megfogalmazott. Egyfelől az „életviszonyterület”, másfelől „az emberi cselekvésnek istenek által megengedett területe” meghatározások eleve bizonyos történelmi és kultúrtörténeti ismereteket feltételeznek a hallgatók részéről, melyek sajnos többnyire hiányosak az I. éves egyetemistáknál. Ezért fontosnak tartanám, hogy vagy a főszövegben, vagy pedig a jegyzetben kissé bővebben foglalkozzon a fejezet megfelelő része ezzel a fogalommal.

A hatodik fejezet 6. §-a 2. pontjában az *edictum perpetuum* és *edictum tralaticium* között a jegyzet szövege alapján eltérés nincs. Az eltérő elnevezés az azonos vonás ismertetésének hiányában azonban azt a félreértést keltheti, mintha a kétféle *edictum* között lényegi különbség volna.

Ugyancsak a hatodik fejezet szól a klasszikus római jogtudomány két iskolájáról. A részletes tárgyalásnál /7.§ 2. pont/ a fejezet elsőnek a *Schola Sabiniana*t említi, de amikor az iskolák kiemelkedő alakjainak felsorolására kerül sor, már a *Schola Proculiana* szerepel az első helyen. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért helyesebb lenne, ha a sorrend mindkét esetben azonos maradna.

A nyolcadik fejezet viszonylag részletesen ír a *longi temporis praescriptio*ról és a *triginta vel quadraginta annorum praescriptio*ról, melyekkel a 24. fejezet is foglalkozik. Vajon szükséges-e már a 8. fejezetben behatóan tárgyalni az elévülés e két fajtáját, ha később, alaposabb ismeretek birtokában a hallgatók úgyis megismerik azokat?!

A 10. fejezet 2.§-ban a *formuláris* perbeli képviselő megértése érdekében véleményem szerint hasznos volna, ha ebben a részben a közvetlen és közvetett képviselőről is szólna a fejezet, hiszen a *cognitor* szerepe csak úgy érthető meg. A jegyzet 44. fejezete, amely a római jogi képviselővel részletesen foglalkozik, sem említi a *formuláris* perben fellépő képviselők szerepének kapcsolatát a kétféle képviselői formával.

Ugyancsak a 10. fejezet tárgyalja a *litis contestatio*t, beleértve annak joghatásait, következményeit, melyek ismertetése rendkívül bonyolult, nehezen tanulható. A *litis contestatio* keresetfelemesztő hatásának tárgyalása külön pontot igényelne. A jegyzet 118.-120. lapjain szereplő *actio*k egyes fajtái ismertetésénél szerintem helyes volna egy összehasonlító táblázat vagy szöveg közlése, amely az egyes *actio*-fajták közötti összefüggés felismerését tenné lehetővé. A személyi végrehajtásnál szereplő *actio iudicati* néhány sorban való ismertetése szükséztűnnek tűnik.

A 17. fejezetben, mivel a „házasságképeség és házassági akadályok” című pont a „házasság létrejötte” című pont után szerepel, mely utóbbi a római házasság formáit ismerteti, a tanulás során az a félreértés támadhat, mintha a *manusos* és a *manus nélküli* házasság nem csak *ius conubi*ivel rendelkező római polgárok között volna lehetséges.

A 21. „A dolog fogalma és a dolgok osztályozása” című fejezetet a megértés és a tanulhatóság szempontjából is kiemelkedően jónak tartom, mivel a benne tárgyalt „dolgok” egyes fajtái között a hallgató számára is könnyen felismerhető, világos logikai kapcsolatot teremt.

Nagyon hasznosnak találom a jegyzet egyes fejezeteiben ismertetett jogeseteket és történelmi példákat, így például az I. kötet 205. lapján közölt jogesetet, vagy a 39. fejezetben közölt *lavolenus* történelmi példáját.

A jegyzet 24. fejezetében szereplő „egyenrangú dolgok egyesülése” című pontnál fontosnak tartanám egyrészt az alapos megértés, másrészt az anyagban jobban elmélyedni kívánó hallgatók érdekében a *pro modo frumenti in rem actionis* akár a főszövegben, akár a lábjegyzetben való részletesebb kifejtését, vagy legalább egy jogeseten keresztül történő megvilágítását.

Szükségeselem vélem a 26. fejezetben tárgyalt *usucapio, longi temporis praescriptio, longissimi temporis praescriptio* valamint az *actio Publiciana* feltételei azonosságainak és eltéréseinek esetleg a függelékben ismertetendő összefoglalását.

A 27. fejezet „szolgalmak fő elemei” című pontjánál véleményem szerint fontos lenne az adott rész alaposabb megértését elősegítendő, a szolgalom oszthatatlanságának megvilágítása, mely történhet akár a főszövegben, akár külön, lábjegyzetben, forráspéldán keresztül.

Helyesebbnek tartanám, ha a 30. fejezetben a *hereditas* szó hármas jelentése a főszövegben, és nem a jegyzetben szerepelne, mivel ennek ismerete az eredményes vizsga feltétele. A jegyzetben szereplő néhány soros ismertetés a hallgatóban azt a félreértést keltheti, mintha csak másodrendű ismeretről lenne szó. Ez az észrevételem más esetekre is vonatkozik (például: a *successio ordinum et graduum* és a XII táblás törvény öröklési rendje közötti eltérés viszonylag részletesebb kifejtése a 31. fejezet 3-as számú jegyzetében stb.).

A 46. fejezetben a *mutuum, commodatum* és *precarium* közötti kapcsolatot összefoglaló táblázat közlését — a 10. és 26. fejezetekhez írt megjegyzéseimhez hasonlóan — fontosnak tartanám.

A 47. fejezet 1.§ 5. számú pontjában szereplő eladói szavatosság során tárgyalt *actio auctoritatis* jobb és alaposabb megértése érdekében szükségesnek tartanám az ősi jog *usus auctoritas* intézményének rövid ismertetését a jegyzet 24., az elbirtoklás történetét is magában foglaló fejezetében.

Feltűnt, hogy a jegyzet nem említi a *regula Catoniana*-t, ami pedig a Világhy Miklós—Eörsi Gyula: Magyar polgári jog I. című tankönyvében szerepel.

Áttekinthetőbb és könnyebben tanulható volna a jegyzet, ha az egyes fejezetekhez kapcsolódó megjegyzések a lap alján lábjegyzet formájában lennének feltüntetve a jegyzet a tankönyv formájában történő kiadása esetén. Zavarónak tartom a lap szélére, a szöveg mellé húzott vonalakat is, mivel több esetben fontos összefüggéseket tartalmaznak ezek a „csak” olvasmányként feltüntetett szövegek, s így a kevésbé érdeklődő hallgató egyszerűen átsiklik felettük.

Nagyon jónak tartom, hogy a jegyzet feltünteti az idézett források helyét, valamint a régi és az újabb római jogi szakirodalom jelentős részét. Így a hallgató értékes eligazítást kap és tájékozódhat a forrásokban is.

Összegezve: az új római jogi jegyzet véleményem szerint általában könnyen és jól tanulható, ugyanakkor messzemenően kielégíti a római jog tanulmányozásában elmélyedni kívánó hallgató igényeit is.

Hamza Gábor
II. éves joghallgató